

## ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).

Райбедюк Г. Тарас Шевченко у філософсько-естетичній системі українських поетів-дисидентів; 13 стор.; кількість бібліографічних джерел – 28; мова – українська.

**Анотація.** У статті розглядаються складові дисидентського дискурсу, з'ясовуються спільні джерела філософсько-естетичної системи дисидентів і Т. Шевченка, досліджуються типологічні аспекти їх художніх парадигм. Основна увага зосереджується на інтерпретації національно-екзистенційної форми літературної присутності в авторському тексті Т. Шевченка та дисидентського кола поетів.

**Ключові слова:** дисидентський дискурс, авторський текст, екзистенціал, інтенція, художня парадигма, діалог, національне / імперське, історіософія.

Художня творчість українських поетів-дисидентів (В. Стуса, І. Світличного, І. Калинця, М. Руденка, Т. Мельничука, С. Сапеляка, І. Сокульського) постала в індивідуально окреслених іпостасях – і тематичного, й жанрово-стильового плану. Водночас їх єднали спільні світоглядні пріоритети, що визначили високу естетику, гуманізм культури та морально виважену етику буття. Всі вони різні за типом художнього мислення, іманентними засобами поетичного вислову, врешті – рівнем таланту, однак одностайні в зорієнтованості на екзистенційне бачення світу й унікальність людини в ньому, її право на життя, самоозначення, саморух, «самособоюнаповнення» (В. Стус). Неабияким їх завоюванням стала «здатність виростати над добою» [24, с. 11].

Безсумнівною є заслуга цих «лицарів Гулагу» (В. Лисенко) у збереженні української національної ідеї, яку вони «пронесли крізь важкі роки так званого застою до нашого часу» [2]. Будучи виразниками загальнолюдських ідей та цінностей, кожен із в'язнів сумління (так іменують означене коло митців-інакодумців) мав перед собою націю як «ціль, як мрію» (Х. Ортега-і-Гассет). Образна структура дисидентської лірики, подібно до Шевченкової, об'єднана «інтенцією до «загального і національного «я», базованою на «національній свідомості» і національному почутті» [6, с. 109]. З цього приводу знаменними видаються хрестоматійні слова В. Стуса із його «Таборового зошита»: «Але голови гнути я не збирався, бодай що б там не було. За мною стояла Україна, мій пригноблений народ, за честь котрого я мушу обставити до загину» [21, с. 380]. Тут для поета-дисидента неспростовним світочем був Т. Шевченко. За словами Ю. Шереха, це рідкісна й дивовижна «тотожність вдачі, віри, стійкості, світобачення» [27, с. 133]. Її образно сформулював

І. Калинець («Наша пісня протесту / Шевченко / Вчора / Сьогодні / Завтра» [7, с. 211], у такий спосіб імперативно заявивши про спільну із Кобзарем «апологію свідомого морального начала, осмисленого й піднесеного як естетична якість» [10, с. 50].

В оцій узгодженості сповідуваних дисидентами ідеалів та власного життя – «шевченківська сила» (М. Руденко), життєдайне джерело, що жило їх «пристрасно гуманістичну» (М. Коцюбинська) естетику та формувало моральні якості етики буття. Йдеться, власне, і про ту одержимо високу ціну, якою було оплачено цю узгодженість, значною мірою сформовану україноцентричністю. Тому як би деякі сьгоднішні дослідники не намагались звести постаті дисидентів до «ряду постмодерних конформістів» [вислів В. Овсієнка про В. Стуса. – Г. Р.], певною мірою знівелювавши національний сенс їх художнього слова, очевидним є той факт, що це поезія «високоестетичної образно-пластичної передачі світу, але передусім це поезія кривого українського національного духу» [15, с. 391]. Маніфестована ж ними ідеологія вочевидь межує з «високою естетикою, як у випадку кола «вісниківців» [8, с. 154]. І в цьому сенсі їх естетика й поетика, що стуктурували художньо-філософську систему (а відтак і параметри Космо-Психо-Логосу), безпосередньо пов'язані з шевченківськими ідеями.

Якщо спробувати конкретизувати універсальність чинника художності дисидентської лірики, то його безапеляційно можна трактувати як «життєдайнотворча правда Нації» – одна з наскрізних категорій, естетично осмислених і реалізованих у поезії Т. Шевченка, що її свого часу виокремив і дефініював Є. Маланюк у статті «Творчість і національність». Україна в її діахронному осягненні як буття нації та «фундаментальний екзистенціал літературної присутності» (П. Іванишин) у своїй сукупності формують і

шевченківський, і дисидентський текст, структурують його потужний смисловий концепт. Незважаючи на те, що останніми роками з'явилася низка ґрунтовних літературознавчих розвідок, присвячених висвітленню різних аспектів творчості дисидентів (О. Бровко, Г. Віват, І. Дзюби, М. Жулинського, М. Ільницького, М. Кодака, М. Коцюбинської, І. Малковича, К. Москальця, І. Онікієнко, М. Павлишина, О. Рарицького, Е. Соловей, Д. Стуса, Л. Тарнашинської, М. Ткачука та ін.), означений концепт і досі на потрібному рівні не проаналізований, отже, не прописаний у літературознавстві, що й зумовлює актуальність порушеної нами проблеми. Метою статті передбачено з'ясування основних формально-змістових констант комунікації творчості дисидентів із поезією Т. Шевченка.

У ліриці в'язнів сумління ця спорідненість виявилась і на зовнішньому рівні тексту (типологічно близькі мотиви, образи, сюжети тощо), й у його імпліцитній сфері, в тім числі й у глибинному розумінні мистецтва як джерела національної екзистенції. Т. Шевченко, за словами Є. Сверстюка, був для них «тим поетом, який писав про сучасне з високим біблійним духом; він зумів поєднати те, чого іншим не вдалося зробити. Він був людиною дуже великої віри. Крім духовного максималізму, він дав зразок національного максималізму» [19]. С. Сапеляк у промові, виголошеній при врученні премії фонду Воляників-Швабінських Української вільної академії та Українського вільного університету, говорив, що його почуття як людини й поета повертають «до тих імен у нашій красній штуці, хто офірно й повноцінно несе дух сучасного слова [...] хто увібрав у себе вічну Пісню пісень – любові, краси й благовість Шевченка: «Святу правду воскресить» [18, с. 49]. У супровідному слові до збірки «За ґратами» (1980) М. Руденка Н. Світлична писала, що Кобзар, який раніше сходив до поета з неба, у в'язничній творчості завітав до нього, наче брат [17, с. 8]. І. Калинець, отримуючи високу Шевченківську премію, зазначав: «Святі максими нашого Патрона здавалися мені моїми власними – вони тримали мій і фізичний, і духовний хребти перечулено гордо. І сьогодні у найсвятішій домівці нашого красного письменства і мистецтва схиляюся у повній покорі і вдячності перед нашим Покровителем і Генієм» [7, с. 24]. М. Жулинський у передмові до збірки «Князь роси» Т. Мельничука підкреслює, що «цей поет «приречений» на любов і страждання, як це судилося Шевченкові [...] Інтенації схожі, настрої емоційно близькі, навіть споріднені» [14, с. 6].

Шевченкові тональності (явно виражені чи свідомо приховані) мистецьки реалізувались у творчості дисидентів на рівні принципів художнього узагальнення, а також у багатьох видах інтертексту. Так, лірика В. Стуса наскрізно перейнята ремінісценціями Т. Шевченка («Немає Господа на цій землі...»). Рядки з його поезії використовує як епіграфи до більшості віршів збірки «Ґратовані

сонети» І. Світличний: «Ми серцем голі догола» («Тюрма»), «Не нарікаю ні на кого» («Сонет вдячності»). У С. Сапеляка зустрічаємо чимало деталей «зовнішньої» схожості з творами Т. Шевченка – від назв («Причинна») до прямих цитувань («Обнімітьесь, брати мої...»). Шевченківські мотиви, цитатний матеріал, епіграфи виступають у ліриці дисидентів своєрідним кодом, що підтверджує типологічну близькість світоглядної та естетичної концепції до філософсько-естетичної системи Т. Шевченка. В їхніх віршах присутній образ самого Кобзаря; подекуди прочитуються його біографічні реалії (В. Стус: «І зайнялась мені зоря [...] громовим гуком Кобзаря...», «Тарасові провісні птиці-слова шугають над Дніпром»; М. Руденко: «Нащадки кобзарів, мов чужомовні зайди, / Тарасові пісні поपालять на межі»; І. Калинець: «щоденно / вечірня / Шевченкова зоря / встає над горою»; С. Сапеляк: «До Канева де світло Твоє сховане / мов заповідь Мойсея в пустині / болем лечу до Тебе...»).

Тож, взоруючи на субстанційну сутність Кобзаря, в'язні сумління цілком усвідомлено розпочали дійство власного українського міфу майже в пустці, де «відсутній народ», де, здавалось би, усі «втекли у рабство». Так вони поставили себе посеред тієї «відсутності» майже ірраціонально – будь-що-будь, аби не це не-життя» [16]. Саме на міцному Шевченковому ґрунті постала поезія дисидентів «як голос самозбереження народу» (Є. Сверстюк). Звідси – шевченківська ідея слова як «першопочатку чину» («Борітеся – поборете, / Вам бог помагає!..»), мистецьки втілена в одному з наскрізних мотивів їх лірики, модифікованому в різних змістових іпостасях: протидія бездіянню, безруху, «поклик чину» (І. Світличний); надія на можливість оживити людське серце, «упованіє» (І. Калинець) на співстраждання та милосердя; очищення «від скверни» (В. Стус); «сіяння Слова Божого» (С. Сапеляк); збереження у «грудах свічки» – «Бога й України» (М. Руденко). Крізь дисидентську лірику рефреном проходять Шевченкові ремінісценції про «слово-волю», «слово-зброю» (Ю. Литвин: «Хай слово стане брутовим кинджалом»; С. Сапеляк: «Слово – звитяжний мій меч»; М. Руденко: «До кого слово праотців перейде / – Те слово, котре вигострив Тарас?»).

Декларативний пафос як іманентна складова дисидентського дискурсу в багатьох випадках зумовлює наскрізну риторіку тексту, в якій вчувається Шевченків радикалізм: «Раби! / Орангутанги! / Попугаї! / Хіба збагнути вам епохи плин? / Хіба піднятися до тих вершин, / Де творчий дух кайдани розбиває? / Де мислі вічним полум'я горять?.. [12, с. 59]. У своїх спогадах про В. Стуса М. Горинь писав, що на прохання друзів, аби той «припинив свій безперервний двобій, Василь заявив: раб не може бути поетом, Для нього бути поетом – означало постійно боротися зі злом. Будь-який відступ від моральних засад, на його

думку, загрожував крахом поетичного обдарування. Це була людина, у шкалі цінностей якої мораль посідала найперше місце» [3, с. 98]. Отже, Т. Шевченко визначив етичний «статус» дисидентів. Вічне бунтарство (І. Калинець: «Поет завжди має бути протестантом проти чогось»), незламність у боротьбі за Волю й Правду, заповіт-імператив «йти по життю, як по вогні, і не стоптати білі ружі» (Т. Мельничук) – усі ці складові етики буття, сформовані у віршах, листах, виступах, власне, й самим життям, суголосні з Шевченковим: «Ми просто йшли; у нас нема / Зерна неправди за собою» [26, с. 211].

Розуміння творчості Кобзаря, як підкреслював С. Маланюк у статті «Ранній Шевченко», можливі лише «за національного підходу до національного генія» [13, с. 124]. І, як слушно зауважує Г. Ключек, цей дослідницький принцип характеризується, насамперед, як «велика правда» [9, с. 258]. Шукання правди й чесна громадянська позиція, неприйняття фальші «істин»-фікцій (М. Коцюбинська), протистояння нормативній соціалістичній поетиці, виступ проти етичного та національного нігілізму – такі спільні доміанти художньо-філософської та морально-етичної концепції дають підстави для висновку про паритетний діалог художніх свідомостей Т. Шевченка та українських в'язнів сумління, котрі, подібно до свого великого попередника, в нових суспільно-політичних умовах сміливо повстали супроти імперії зла і насильства. Вони оживили своєю поезією не тільки естетичний вимір рідного слова, але й формували його морально-етичну ауру, заряджаючи шевченківською правдобою енергетикою. Їхні спільні літературні пріоритети – це «протистояння й неприйняття слова з агітрепродукторів. Це відродження й діалог культурного горизонту через заборони й залізну завісу, дисидентські формою естетика, філософія, література, і, навіть, релігія» [18, с. 50].

Такою «релігією» для дисидентів було «месіанство» Т. Шевченка, який виявився для них тим, «ким зайнялось і запалало» (С. Маланюк), бо стояв «на великій відстані від тих літературних кіл, де рафіноване естетичне «піднебіння» пригнічувало совість. Він творив поезію безстрашної правди і йшов далеко попереду навіть найсміливішої «громадської думки [...] в часи громадського мовчання» [4, с. 6]. Дисиденти в умовах новітньої інквізиції також «не відступилися. І не / Поклали лжу на струни» (Л. Костенко). Вони жили й творили за кодексом Честі, Правди та Совісті, твердо вірили в те, що «світитиме росами Україна / І буде всміхатись до сонця дитя» (Т. Мельничук), тому й свідомо дух офірували, щоби «БУЛО СЛОВО / І БУЛО ПИСАНЕ / І БУЛО СВОЄ...» (С. Сапеляк).

Поетичні досвіди Т. Шевченка й дисидентів щодо розуміння національного сенсу буття і його літературної присутності в авторському

тексті мають чимало спільних точок перетину, творчо реалізованих у цілому комплексі ідейно-тематичних «вузлів». Насамперед, це стосується історіософської доктрини та її художнього втілення. Ю. Барабаш говорить про «вповні реальну концепцію» та «художньо-історіософську систему» Т. Шевченка. При цьому він виокремлює кілька фокальних із історіософського погляду аспектів і проблем: націософський первень, національна міфологія, національна самокритика, національна історія, національна держава [1]. Попри різночитання історіософського дискурсу в поезії Т. Шевченка (праці І. Дзюби, М. Жулинського, Л. Плюща, С. Смаль-Стоцького, П. Филиповича, Д. Чижевського та ін.), неспростовним є факт його національної історіософії як всепроникного та всеосяжного феномену творчості. Ю. Покальчук свідчить, що «відданість нації була головною причиною такої непохитності» і В. Стуса [20, с. 6]. Про глибоке відчуття нерозривного зв'язку із долею народу поет заявив ще на початку свого творчого становлення. Це засвідчує, скажімо, його лист до А. Малишка, надісланий 12. 12. 1962 р: «...Зрозумійте мене в моєму горі, бо я чую прокляття віків, чую, бездіяльний, свій гріх перед землею, перед народом, перед історією. Перед людьми, що своєю кров'ю кропили нашу землю. Довгий мартиролог борців за національну справедливість лишає нам історія, а ми навіть на гнів праведний не можемо здобутись...» [22, с. 372]. Згодом у листі до друзів від 29. 10. 1977 р. він напише: «...моя поезія, мої переклади чи літературні статті – то грішне заняття. Обов'язки сина народу, відповідального за цей народ – єдині обов'язки» [23, с. 125]. В. Стус, за словами Н. Зборовської, «достойно підтримав українську метафізичну традицію «святого патріотизму»; в його творчості «поетично закодовано індивідуалізований вихід українства з духовного рабства» [5, с. 46]. Аналогічне можна сказати й про інших в'язнів сумління.

Естетичний вимір історіософської доктрини дисидентів сформований на засадах шевченківської державотворчої концепції – України як «трансцендентного континууму» (М. Жулинський) «мертвих, і живих, і ненароджених». Її розгортання стало для них іманентним способом презентації національного світу та його вербального втілення. Серцевину державницької ідеї дисидентів визначила опозиція *національне / імперське*, сформована об'єктивними історичними чинниками, зокрема, наявністю вічних ворогів нації. Вона трансформована в авторський текст кожного із в'язнів сумління вельми своєрідно. У В. Стуса, наприклад, цей образний лад подається переважно на рівні алюзій («стожальне татарське сонце»). М. Руденко означає динаміку історіософського світовідчуття прямими відсилками до історичних фактів («Та підростає

брат його Петро – / що він тобі готує, Україно...»). С. Сапеляк експлікує тексти біблійними ремінісценціями («Розпинають мня карою з Холодного Яру»), І. Калинець – фольклорними асоціаціями («змахнула Україна / з ока потаємну / сльозинку»). Т. Мельничук творчо реалізує опозицію *національне / імперське* вельми оригінально, синтезуючи в своїй ліриці коди різних горизонтів сприйняття національного буття: історичного, націоментального, біблійного («А на тій вишні, Богородице, / На білій вишні / Кривавий цар Микола, здається, когось вішав...»).

Дисиденти намагались актуалізувати в житті й творчості приглушені колоніальним вірусом національні інстинкти народу загалом і кожної людини зокрема (Т. Мельничук: «Заграй, українська ліро, / На український голос, на козацький лад»). У зв'язку з цим вони активно інтерпретують тему національної історії (В. Стус: «Сто років, як сконала Січ», «За літописом Самовидця»; М. Руденко: «Самовидець. 1–3», «Череп Святослава»; С. Сапеляк: «Мазепа», «Монолог з минулим»; Т. Мельничук: «Свідчення останнього гетьмана»; Ю. Литвин: «Вступ до поеми «Україна»). Індивідуальними в кожному випадку є чинники структурування тексту, спонуки творчості, проте спільне організуюче начало їхньої естетичної системи визначила шевченківська ідея духовної України-держави, розгортання якої стало для них іманентним способом вербалізації драматичного національного світу (В. Стус: «І Тясмину тісно од трупу козацького й крові, / і Буг почорнілий загачено тілом людським...»; І. Сокульський: «Мов рана, Україно / В моїх очах...»; С. Сапеляк: «Моя Україно. Мій безрідний хрест. / Опухла ти. Пухлина у пухлині...»).

Маркером історіософського тексту тут виступає асоціативна історична ретроспектива як реальність і водночас як перспектива. В такий спосіб дисиденти висловлюють власне сприйняття циклічності історичного часу, повторення найболючіших проблем національного буття, що рухаються по колу або ж по спіралі. Прикметні для їхніх віршів історичні алюзії, функціонуючи на рівні тексту, підтексту й надтексту, створюють основу для історіософських узагальнень та віталістичного «футурологічного прогнозу» (Ю. Барабаш), що кореспондується із профетичними візіями Т. Шевченка («Встане Україна. / І розвіє тьму неволі / Світ правди засвітить...» [25, с. 268]): «ВКРАЇНО, встань! – лицем до знамена. / Встань, Україно! – я ще не прощаюсь» (С. Сапеляк); «Він [Т. Шевченко. – Г. Р.] став на прю з гнобителями сміло / І вчив, що й наш прийде ще Вашингтон» (Ю. Литвин); «Ніхто того народу не поборе, / що народив Шевченка й Січ» (Т. Мельничук). Дисиденти, як видно, свою віру у відродження України також черпали з

джерел національної світоглядної самототожності. Їх історіософія має виразний україноцентричний та державницький характер.

У спектрі історіософської проблематики порівнюваних віршів Т. Шевченка й дисидентів функціонує фундаментальне «*Хто ми?*», що виступає у взаємозв'язку з іншим національним питанням – «*Бути чи не бути?*». Йдеться про такий тематичний «вузол», як національна держава. Одним із типологічних аспектів творчої реалізації державницької доктрини тут виступає художнє осмислення історичного минулого в метафізичному аспекті. У багатьох творах Т. Шевченка (скажімо, в поемі «Великий льох») виразно постає, так би мовити, богоприсутність («Бо так сказав Петрові Бог»). «Дух історизму» (Є. Маланюк) у дисидентській поезії також освячується іменем Творця. За його всеприсутності розгортаються ліричні сюжети багатьох (М. Руденко: «Небесний Отче! Чи насправді ти / Вкраїні зичив щастя, а не кари...»). Заглиблення в прадавню історію своєї землі нерідко супроводжується релігійно-містичними почуттями й емоціями в'язнів сумління, містерійними візіями, частотними апеляціями до Всевишнього та Святого Письма (С. Сапеляк: «Але ж і в Біблії нема / Твого, Україно, ТРЕТЬОГО ПРИШЕСТЯ»). Тут, поза сумнівом, відлунує Шевченків міленаризм, синтез націєтворчого та релігієсофського начал художньої системи, християнський провіденціалізм Кобзаря, його «ієреміївське пророкування» (П. Куліш).

Отже, йдеться про високу міру духовної спадкоємності й глибинної спорідненості «не плакатного» (Є. Сверстюк) патріотизму дисидентів із Т. Шевченком. За словами І. Дзюби, це «не той патріотизм, до якого ми звикли [...] це набагато складніший комплекс почувань і поглядів. Але це те, що робить проблематику України зрозумілою людям будь-якої нації, а інтерпретацію – прийнятною, самоусвідомлення ж сучасного українця – співмірним із самоусвідомленням світової інтелектуальної еліти» [3, с. 116]. Вони також оприявнювали «плащаничний лик України. Невловно-вловний, різнополюсовий, з багатьма *pro* і *contra* як морального, так і соціального гатунку, а головне – живий у сенсі передовсім духовному» [28, с. 15].

Пунктирно окреслені у статті типологічні збіжності філософсько-естетичної доктрини українських дисидентів і Т. Шевченка вимагають сьогодні глибокого осмислення та різнопланових інтерпретаційних стратегій. Адже очевидно, що функціонування Шевченкового тексту в художньо-філософській системі дисидентського кола поетів становить собою «щось незмірно вагомніше від суто літературного впливу [...] То, справді, глибоко внутрішня єдність, генетичний духовний зв'язок» [11, с. 116].



### Література

1. Барабаш Ю. Г. Історіософія Тараса Шевченка / Ю. Г. Барабаш // Слово і Час. – 2004. – № 3. – С. 15-37.
2. Бердиховська Б. Шістдесятники – бунт покоління / Богуміла Бердиховська // Українська мова та література. – 2006. – Ч. 14-15 (462-463).
3. Василь Стус: Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів. – К. : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2013. – 684 с.
4. Дзюба І. М. Поет супроти імперії / І. М. Дзюба // Слово і Час. – 2004. – № 3. – С. 3-15.
5. Зборовська Н. В. Василь Стус: до історії проблемного тлумачення / Н. В. Зборовська // Дивослово. – 2009. – № 5. – С. 40-46.
6. Іванишин П. В. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко : [монографія] / Петро Васильович Іванишин. – К. : Академвидав, 2008. – 392 с.
7. Калинець І. М. Слово триваюче: поезії / Ігор Миронович Калинець. – Харків: Фоліо, 1997. – 542 с.
8. Квіт С. М. Основи герменевтики: [навчальний посібник] / Сергій Миронович Квіт. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2003 – 192 с.
9. Ключек Г. Д. Енергія художнього слова. Збірник статей / Григорій Дмитрович Ключек. – Кіровоград: РВВ Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 2007. – 448 с.
10. Коцюбинська М. Х. Мої обрії: в 2 т. / Михайлина Хомівна Коцюбинська. – К. : Дух і літера, 2004. – Т. 1. – 336 с.
11. Коцюбинська М. Х. Мої обрії: в 2 т. / Михайлина Хомівна Коцюбинська. – К. : Дух і літера, 2004. – Т. 2. – 386 с.
12. Литвин Ю. Т. На лезах блискавок / Юрій Тимонович Литвин. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2009. – 496 с.
13. Маланюк Є. Ф. Книга спостережень : статті про літературу / Євген Філімонович Маланюк. – К. : Дніпро, 1997. – 430 с.
14. Мельничук Т. Ю. Князь роси: вірші / Тарас Юрійович Мельничук. – К. : Молодь, 1990. – 152 с.
15. Не відлюбив свою тривогу ранню... Василь Стус – поет і Людина: статті, спогади, листи, поезії. – К. : Український письменник, 1993. – 400 с.
16. Поет на узвишші [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litgazeta.com.ua/node/816>.
17. Руденко М. Д. За ґратами: поезії / Микола Данилович Руденко. – Балтимор : Сучасність, 1980. – 222 с.
18. Сапеляк С. Є. І каміння те стало хлібами...: у 3 т.: поезії / Степан Євстахійович Сапеляк. – Харків : Майдан, 2011. – Т. 1. – 336 с.
19. Сверстюк Є. О. «Загублено ключі до Шевченкової творчості» / Є. О. Сверстюк // Літературна Україна. – 2008. – 11 грудня.
20. Стус В. С. Вікна в позапростір / Василь Семенович Стус. – К. : Веселка, 1992. – 262 с.
21. Стус В. С. Таборовий зошит: вибрані твори / Василь Семенович Стус. – К. : Факт, 2008. – 452 с.
22. Стус В. С. Твори: у 6 т., 9 кн. / Василь Семенович Стус. – Львів : Просвіта, 1994. – Т. 4. – 544 с.
23. Стус В. С. Твори: у 6 т., 9 кн. / Василь Семенович Стус. – Львів : Просвіта, 1994. – Т. 6. – Кн. 2. – 262 с.
24. Стус Д. В. Василь Стус – поет, людина, правозахисник // Стус В. С. Вибрані твори / Д. В. Стус. – К.: Смолоскип, 2012. – С. 8-70.
25. Шевченко Т. Г. Твори: в 5 т. / Тарас Григорович Шевченко. – К. : Дніпро, 1984. – Т. 1. – 351 с.
26. Шевченко Т. Г. Твори: в 5 т. / Тарас Григорович Шевченко. – К. : Дніпро, 1984. – Т. 2. – 301 с.
27. Шерех Ю. В. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології: у 3 т. / Юрій Володимирович Шерех. – Харків : Фоліо, 1998. – Т. 2. – 367 с.
28. Штонь Г. М. Т. Г. Шевченко та І. Я. Франко. Поетичні візії України. Онтологічна спільність та відмінність / Г. М. Штонь // Слово і Час. – 2008. – № 3. – С. 12-17.

*Галина Райбедюк*

### **ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ФИЛОСОФСКО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ УКРАИНСКИХ ПОЭТОВ-ДИССИДЕНТОВ**

**Аннотация.** В статье рассматриваются составляющие диссидентского дискурса, выявляются общие источники философско-эстетической системы диссидентов и Т. Шевченко, исследуются типологические аспекты их художественных парадигм. Основное внимание сосредоточивается на интерпретации национально-экзистенциальной формы литературного присутствия в авторском тексте Т. Шевченко и диссидентского круга поэтов.

**Ключевые слова:** диссидентский дискурс, авторский текст, экзистенциал, интенция, художественная парадигма, диалог, национальное / имперское, историософия.

*Galina Raybedyuk*

**TARAS SHEVCHENKO IN THE PHILOSOPHICAL AND AESTHETIC SYSTEM OF THE UKRAINIAN POETS-DISSIDENTS**

**Summary.** In the article the components of the dissident discourse are considered, common philosophical and aesthetic sources of dissident system and T. Shevchenko are clarified, the typological aspects of their artistic paradigms are investigated. Attention is paid on the interpretation of national and existential form of literary presence of T. Shevchenko and the dissident circle of the poets in the author's text.

**Key words:** dissident discourse, author's text, existential, intention, artistic paradigm, dialogue, national / imperial, philosophy of history.

*Стаття надійшла до редакції 31.12.2013 р.*

**Райбедюк Галина Богданівна** – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Ізмаїльського державного гуманітарного університету.